

บทความวิชาการ

สถาบันหลักของสังคมกับการพัฒนาเยาวชน

SOCIAL KEY INSTITUTIONS AND THE LINKAGE OF YOUTH DEVELOPMENT

จันทนา อุดม^{1*} หะริน สัจเดย์² นงนุช ไพบูลย์รัตนานนท์³ และ ไพโรจน์ บุตรชีวน⁴

Chanthana Udom^{1*}, Harin Sachdev², Nongnooch Phaiboonrattananon³ and Phairoj Butchiwan⁴

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร^{1*, 3, 4}

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล²

chanthana_u@hotmail.com^{1*}

บทคัดย่อ

การพัฒนาเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นทุนทางทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของประเทศ สถาบันหลักกับการพัฒนาสังคมของประเทศเช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และองค์กรเครือข่ายภาคประชาสังคม มีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมความมั่นคงของสังคมของในมิติต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมค่านิยมและบทบาทการดำเนินชีวิตการส่งเสริมกระบวนการกล่อมเกลாத่างสังคม การลดความขัดแย้งทางความคิดของคนในสังคม อาทิ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม จารีตประเพณี ตลอดจนสร้างความมั่นคงการดำเนินชีวิตของคนในสังคม การศึกษานี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมความสำคัญกับแนวทางปรับตัวของสถาบันหลักของประเทศไทยกับความเชื่อมโยงการพัฒนาเยาวชนภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมและแรงขับเคลื่อนกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนกับการขับเคลื่อนเข้าสู่สังคมในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาประเทศอย่างมั่นคง

คำสำคัญ : เยาวชน สถาบันหลักทางสังคม โลกาภิวัตน์

ABSTRACT

Youth development is considered as an important human capital of the Nation. Country's key social institutions, for example, educational institution, religious institution and other related public-social networks institutions, play in important role on enhancing social values, promoting socialization process, resolve social conflicts (e.g. politics ideology, cultures identity, traditional beliefs), and supporting social well-being with country stability and security development. This paper reviews literature and provides conceptual ideas on: "how the country's key institutions would be adapted under the social dynamic forces of changes and globalization environment in preparing youth with promoting prosperity development of country in moving towards 21st century.

Keywords: youth, social key institutions, globalization

บทนำ

ในรอบสามศตวรรษที่ผ่านมาสังคมโลกมีการขับเคลื่อน และเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางสังคมพหุวัฒนธรรม (cross-cultural social) ซึ่งมีอิทธิพลต่อรูปแบบพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนของสังคม การดำเนินชีวิตของคนในสังคมส่วนใหญ่ นับแต่ปี ค.ศ. 2011 โลกจะต้องรับมือกับสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาด้านเด็กและเยาวชนที่พุ่งสูงขึ้นจนถึงขั้นวิกฤติ (สรรพลสิทธิ์, 2554) ขณะที่ในศตวรรษหน้าแนวโน้มสังคมโลกจะมีอารยธรรมศีลธรรมและความรับผิดชอบทางสังคมที่ถดถอยลงแทบทุกด้านส่งผลทำให้เยาวชนซึ่งเป็นพลโลกรุ่นถัดไปมีปัญหาอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ปัญหาด้านพัฒนาการด้านจิตวิทยาสังคม การพัฒนาการด้านความคิด การรับรู้ของเด็กและเยาวชนในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของสังคม การค้าแรงงาน ปัญหาการรุนแรงเด็กและเยาวชนที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความรุนแรงยิ่งขึ้น ขณะที่เหตุการณ์การปะทะทางการเมืองมักมีการดึงเด็กเข้าไปเกี่ยวข้องกับการโฆษณาประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกสังคมไทยเองก็กำลังเผชิญกับปรากฏการณ์แวดล้อมที่มีผลกระทบต่อเยาวชนที่สำคัญหลายด้าน ส่งผลคุกคามด้านความมั่นคง ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ซับซ้อนมีความเชื่อมโยงกับหลายปัจจัย เช่น ปัญหาการก่อการร้ายในประเทศและต่างประเทศ ปัญหายาเสพติด ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศแวดล้อม การดำเนินการขององค์กรศาสนา องค์กรด้านการสื่อสารมวลชน องค์กรธุรกิจ รูปแบบการบันเทิงที่

ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านสังคมจิตวิทยาของชาติ ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตพฤติกรรมที่มีปัญหาต่อความขัดแย้งทางความคิดของสังคมในเรื่องต่าง ๆ อาทิ การเมืองการปกครอง ความเชื่อทางศาสนา และความไม่เท่าเทียมทางสังคมเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความคิดเห็นที่แตกต่างทำให้เกิดความแตกแยกทางสังคม ลูกหลานเป็นวงกว้างจนถึงระดับชุมชน นำไปสู่ความขัดแย้งเผชิญหน้าซึ่งผลของการกระทำนั้นเป็นการบ่อนทำลายต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของสังคม

การเสวนาระดมความคิดเรื่อง “ภาพรวมชีวิตของเด็กและเยาวชนไทย” ของสถาบันรามจิตติ (2553) วิพากษ์ไว้ว่าในรอบ 100 ปีที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในขณะที่ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมามีแรงขับเคลื่อนปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคม คุณภาพวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น

1) กระแสทุนนิยมและการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกส่งผลให้สภาพการณ์ทางโครงสร้างสังคมไทยเปลี่ยนไปในทิศทางที่สลับซับซ้อน เช่น ทิศทางการพัฒนาสังคมเมือง และชนบทระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม รูปแบบการดำเนินชีวิตภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การแข่งขัน และขัดแย้งผลประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

2) กระแสพหุวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคศตวรรษที่ 21 แม้ภาพรวมจะมีการสื่อสารทางเลือกของสังคมที่ดีแต่ยุทธศาสตร์การขยายสื่อดี ๆ นั้น ก็ยังขาดประสิทธิภาพ ในขณะที่เด็กและเยาวชนก็ขาดภูมิคุ้มกันสื่อ การเลือกรับรู้ ตระหนักในข่าวสาร การ

บิดเบือนข้อเท็จจริง ความรู้ทางศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่ดี สร้างรอยร้าวทางความคิดของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางด้านแนวคิดทางการเมือง จนสะสมเป็นความบกพร่องทางภูมิคุ้มกันจากสถาบันหลักที่สำคัญของชาติ เช่น สถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่เคยเป็นหลักยึดในศรัทธาและสัจธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดั่งามของสังคมมาช้านาน ส่งผลกระทบการใช้ชีวิตของเยาวชนบนความเสี่ยงในสังคมยุคใหม่ของสังคมไทยที่มีมาแต่ช้านาน

3) กว่าสามทศวรรษที่ผ่านมาการศึกษาของสังคมไทย อยู่ภายใต้ระบบการป้อนความรู้สำเร็จรูป ผู้นำทางความคิดในสังคมให้ความสำคัญกับวิทยฐานะ มากกว่าการสอนให้คิด สอนให้มีทักษะ และคุณธรรมอันดีให้กับเยาวชนบวกกับปัจจัยด้านครอบครัวที่มุ่งส่งเสริมเยาวชนด้านการเรียนมากกว่าการส่งเสริมจริยธรรมคุณธรรม จิตสาธารณะเพื่อการใช้ชีวิตที่เหมาะสมในสังคม

4) นับแต่อดีตจวบจนปัจจุบันประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ภายใต้รัฐธรรมนูญ ส่งผลให้สังคมไทยยึดโยงความมีกติกาบรรทัดฐานทางกฎหมาย สังคม บนฐานคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึก วัฒนธรรมที่ดีมาตลอดขณะที่ในสังคมปัจจุบันการนำเสนอรูปแบบประชาธิปไตยแบบประชานิยม ได้กลายเป็นปัจจัยถ่ายทอดภาพลักษณ์ หลอกล่อมค่านิยม วัฒนธรรมการเมืองที่เน้นผลประโยชน์ บั่นทอนสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ดีต่อเยาวชน ประกอบกับความไม่โปร่งใส ภาพการทุจริตของนักการเมือง การสร้างวาทกรรมบิดเบือนทางการปกครองของกลุ่มนักการเมือง นักวิชาการ ส่งผลต่อทัศนคติในด้านภาพลักษณ์ทางด้าน

การเมืองและการปกครองที่ดีให้กับเยาวชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น องค์ประกอบที่ประเมินค่าความมั่นคงของสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ กระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทรัพยากรนิเวศแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รูปแบบการศึกษา นโยบายการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจของรัฐ เสถียรภาพของรัฐบาลและความสงบสุขปลอดภัย โดยเฉพาะความมั่นคงแห่งชาติทางด้านสังคมจิตวิทยา

เยาวชนกับการพัฒนาสังคม

ปัจจัยหลักในการพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาเยาวชน เพราะการพัฒนาเยาวชนเปรียบเสมือนการสร้างครอบครัว ตัวอย่างเช่น การอบรม การสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการสร้างความร่วมมือในระหว่างสมาชิกกันเองเพื่อก้าวเข้าสู่การขยายตัวไปในกลุ่มใหญ่ของสังคมโดยรวมในท้ายที่สุด นักพัฒนาเยาวชนและสังคมที่มีชื่อเสียง การพัฒนาเยาวชนไม่ได้หมายความว่าต้องมีกระบวนการการเรียนการสอนเหมือนในสถาบันการศึกษาที่กำหนดมาตรฐานความรู้ หรือวิธีการทางเทคนิคแต่ควรเป็นการเรียนการสอนผ่านวัฒนธรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะ วิถีคิดและการปรับตัวด้วยตนเอง ประกอบกับการส่งเสริมให้เยาวชนมีทัศนคติ ความเข้าใจความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตนเองและสังคมอื่น ๆ กับการดำเนินชีวิตในอนาคต นักพัฒนาสังคมหลายท่านเสนอว่าในอดีตที่ผ่านมาสังคมมักพัฒนาเยาวชนด้วยวิธีการป้อนความรู้ทางวิชาการ อบรมทักษะในสิ่งที่ตนเองรู้สอนให้ค้นหาคำตอบเฉพาะหน้ามากกว่าการค้นหาสาเหตุของปัญหา ส่งผลให้เยาวชนไม่มีหลักคิดใน

การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

ในขณะที่การพัฒนาสังคมคือการพัฒนาเยาวชนที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการกล่อมเกลาคจากครอบครัว สังคมให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมหลักคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบด้วยตนเองในทางปฏิบัติ การศึกษาของ Bruce (2003) อ้างว่าการพัฒนาระดับวิถีชีวิตของเยาวชน มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการทางการเจริญเติบโต ขณะที่ Graham Allen & Lain Smith (2009) อ้างว่าในอดีตสังคมโดยรวมมีการบริหารจัดการในการพัฒนากระบวนการคิด การเรียนรู้ ทักษะการปรับจิตสำนึก การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของเยาวชนในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง การรักษาระบบนิเวศน์ ความรู้พื้นฐานของสังคมในระยะยาว และเขายังได้เสนอต่อว่าการส่งเสริมเยาวชนให้มีทักษะ ความรู้ พฤติกรรมที่เหมาะสมควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เนื่องจากเด็กในวัยนี้เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นเด็กเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่จะมีความสนใจต่อตนเองและยึดตนเองเป็นศูนย์กลางทางปัญญา ประกอบกับศักยภาพการพัฒนาทางความคิดของบุคคลทั่วไปจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะมีมากในช่วงแรกเกิดถึงยี่สิบปีแรกและลดลงอย่างต่อเนื่อง เพราะในช่วงเวลาดังกล่าว เยาวชนจะรู้สึกว่ตนกำลังอยู่บนเวทีที่สังคมกำลังเฝ้ามองและประเมินตนเองอยู่ จึงต้องการความโดดเด่น ความเป็นอิสระทางจิตใจ ต้องการเสรีภาพและจะมีความรู้สึกพึงพอใจที่จะได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้ใหญ่ เช่น การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาที่ได้รับผิดชอบต่อตนเอง และการแสดงถึงความเป็นผู้นำ

สถาบันหลักกับการพัฒนาเยาวชนและสภาพแวดล้อม

สถาบันหลักกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนเป็นกระบวนการพัฒนาตนเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่าง ทั้งจากปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกและปัจจัยทางลบต่อผลของพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐานด้านชีวภาพส่วนบุคคล ปัจจัยพื้นฐานด้านจิตวิทยา เช่น แรงจูงใจและกระบวนการเรียนรู้ปัจจัยพื้นฐานด้านสังคมวิทยา เช่น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมกระบวนการกล่อมเกลาทงสังคมและอิทธิพลของกลุ่มทางสังคมเป็นต้น Bronfenbrenner (อ้างถึงใน Sigelman & Shaffer; 1995, 1986) อธิบายว่า ปัจจัยและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมมีผลต่อการพัฒนาตนอย่างมีนัยสำคัญ ตัวอย่างเช่น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เขาได้เสนอแนวคิดในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์กับปัจจัยแวดล้อมที่เรียกว่าแนวทางตรรกนิเวศน์ชีวิต โดยการแบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นระบบต่อเนื่องและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) ระบบจุลภาค เป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับตัวที่สุดและให้ประสบการณ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเยาวชนโดยตรง ตัวอย่างเช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น

2) ระบบปฏิสัมพันธ์ เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงระบบจุลภาคต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว เครือญาติและสถาบันการศึกษา

3) ระบบภายนอก เป็นสภาพทางสังคมที่บุคคลไม่ได้รับประสบการณ์โดยตรง แต่มีผลกระทบต่อพฤติกรรม หรือพัฒนาการของบุคคลได้ เช่น ทักษะทางสังคม ความสำเร็จในหน้าที่การงานของครอบครัว นโยบายของรัฐบาลและเครือข่ายทางสังคม

4) ระบบมหภาค เป็นระบบใหญ่ที่สุดของสังคมที่รวมทุกระบบที่กล่าวมาให้เกี่ยวเนื่องกันเป็นวัฒนธรรมใหญ่ วัฒนธรรมย่อยของสังคมที่มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เช่น การปฏิบัติและแนวทางการดำเนินชีวิตที่เป็นที่ยอมรับในสังคม โดยที่ระบบนี้จะกำหนดแนวทางการพัฒนาเยาวชนว่าควรทำหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างไรในสังคมเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

5) ระบบเหตุการณ์แวดล้อม เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเปลี่ยนไปของสิ่งแวดล้อมตลอดช่วงชีวิตของบุคคล และรวมถึงเหตุการณ์ซึ่งเป็นประวัติของบุคคลผู้นั้นด้วย เช่น อิทธิพลของการหย่าร้าง ปัญหาครอบครัวที่มีต่อบุคคล

สถาบันหลักของสังคมกับการพัฒนาเยาวชน

สถาบันหลักของสังคมเป็นสถาบันที่พัฒนาขึ้นเพื่อกำหนดค่านิยม บรรทัดฐานและเป้าหมายการส่งเสริมผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม สถาบันหลักของสังคมยังมีบทบาทในการเป็นสถาบันหลักที่กำหนดทิศทางและบทบาทขององค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น การส่งเสริมกระบวนการกล่อมเกลாத่างสังคม การสร้างความมั่นคง การลดความขัดแย้งทางความคิดของคนในสังคม อาทิ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม จารีตประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนซึ่งถือว่า

เป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศกับความเชื่อมโยงพลวัตรการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เพื่อเป็นเกาะป้องกันความเสี่ยงจากกระแสโลกาภิวัตน์ การขับเคลื่อนของพหุวัฒนธรรม การขับเคลื่อนเข้าสู่สังคมในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งการพัฒนาจริยธรรมจิตสำนึก การหล่อหลอมให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาประเทศอย่างมั่นคง บทความฉบับนี้ผู้เขียนจะขอเสนอแนะบทบาท แนวทางการส่งเสริม และพัฒนาเยาวชนของสถาบันหลักที่เป็นสถาบันพื้นฐานสำคัญไว้เพียง 4 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน เพื่อประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ปฏิบัติไว้ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันอื่น ๆ ในสังคม ประกอบไปด้วยบิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญมีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิด การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการในการปลูกฝัง กล่อมเกล่า และส่งเสริมให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ ตลอดจนมีพฤติกรรมที่ปรารถนาโดยผ่านขบวนการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวทั้งนี้ได้มีงานวิจัยของ มนัส บุญประกอบ และคณะ (2546) ได้นำเสนอรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่จะส่งผลให้ลูกเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นพลเมืองดีของชาติมีบุคลิกภาพลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่เหมาะสม รูปแบบที่บิดามารดาสามารถนำไปผสมผสานปรับใช้ให้เหมาะกับบุตรของตนมีดังนี้

1.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบอะลุ่มอล่วย
บิดามารดาจะใช้วิธีฝึกอบรมลูกในลักษณะที่ไม่เข้ม

งวดกวัดขันหรือไม่ดูแลเอาใจใส่ลูกมากเกินไป ต้องให้เด็กเป็นอิสระและพึ่งตนเองโดยฝึกให้ลูกรู้จักช่วยตนเองเรียนรู้คุณธรรมต่าง ๆ รู้จักเล่นกับเด็กวัยเดียวกันและรู้จักสังคม ตลอดจน การได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากบิดา มารดา

1.2 การอบรมเลี้ยงดูพัฒนาการขั้นพื้นฐานที่สำคัญของเยาวชนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนาการทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์สังคม ด้านสติปัญญา และด้านจริยธรรม ตามหลักจิตวิทยาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาต่าง ๆ ดังนั้น บิดามารดาจึงควรอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างถูกวิธีในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเพื่อให้เกิดผลดีต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ ในอนาคต

1.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมให้เยาวชนมีพัฒนาการทางจิตใจได้อย่างดีที่สุดเหมาะจะให้กับเยาวชนที่พ้นวัยเด็กตอนต้นคือ ตั้งแต่อายุ 10 ปี ขึ้นไป เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีความสนใจที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น เริ่มมีการใช้เหตุผล และควรใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยให้มากยิ่งขึ้นเมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เพราะเด็กวัยนี้มีความแปรปรวนทางอารมณ์และความวิตกกังวลสูงมาก การใช้เหตุผลในการอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นสิ่งสำคัญวิธีการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบนี้ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักมาก การให้เหตุผลในการฝึกนิสัยให้เข้าใจถึงผลดีผลเสียจากการประพฤติของตน และใช้วิธีการชมเชยมากกว่าการลงโทษ และเมื่อจำเป็นต้องลงโทษจะใช้วิธีการลงโทษทางจิตคือทำเพิกเฉยไม่สนใจใดกับลูกไปชั่วขณะหนึ่งและอาจใช้วิธีการตัดสิทธิ์บางประการที่ลูกเคยได้รับ

2. สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญรองลงมาจากสถาบันครอบครัว มีหน้าที่สำคัญคือ ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมเกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ให้เป็นคนดี มีศีลธรรม มีค่านิยมที่ดีงาม รู้จักสิทธิหน้าที่ที่ตนพึงปฏิบัติต่อสังคมและประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปสังคมชีวิตการศึกษาของเยาวชนมีช่วงระยะเวลายาวนานหลายปี เยาวชนแต่ละคนใช้เวลาวันละหลายชั่วโมงอยู่กับครู ดังนั้น โรงเรียนที่ดีควรส่งเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่ดีของนักเรียน ทั้งนี้ ครูควรยึดหลักปฏิบัติดังนี้

2.1 ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม เนื่องจากทำงานกลุ่มจะช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้ทักษะและนิสัยที่ดีหลายประการเช่น ความร่วมมือ ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การรู้จักคำนึงถึงผู้อื่น และไม่เอาแต่ใจตัวเอง รวมทั้งนิสัยในการทำงานที่ดี นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการเข้าสังคมของเด็ก ช่วยให้เด็กมีเพื่อนฝูงได้รับความรักและการยอมรับนับถือจากเพื่อน

2.2 ปลูกฝังความมีระเบียบวินัยในตัวเอง และรู้จักควบคุมตัวเองในด้านการรักษาสุขภาพอนามัย การทำงาน การใช้จ่าย การคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น หรือการเป็นคนมีนิสัยรักษาความสะอาดและความมีระเบียบเรียบร้อยส่งเสริมให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีระเบียบวินัยรู้จักขอบเขตที่ถูกต้อง

2.3 ปลูกฝังความมีระเบียบวินัยและเคารพปฏิบัติตามระเบียบวินัยของหมู่ แต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ และความสำเร็จของหมู่คณะย่อมเกิดจากการกระทำของทุกคนในหมู่คณะ

2.4 เข้าใจสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังการประพฤติดีของเยาวชนในกรณีที่ได้กระทำความผิด จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ เป็นอย่างดี

2.5 จัดการกับปัญหาพฤติกรรมด้วยความสุขุมและเฉลียวฉลาด ไม่ใช่อารมณ์แต่ใช้เหตุผล และมีความมั่นคงในหลักการ เช่น ถ้าจำเป็นจะต้องลงโทษเด็กก็ควรเลือกวิธีที่เหมาะสม เช่น มอบหมายให้ทำงาน หรือตัดสิทธิที่ควรจะได้ไม่ควรที่จะใช้วิธีการเขี่ยนตี กักขัง ข่มขู่

2.6 เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และยอมรับสภาพของเยาวชนแต่ละคนเพื่อหาทางตอบสนอง และส่งเสริมเยาวชนแต่ละคนได้ถูกต้อง

2.7 จัดประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่เยาวชนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการและอื่น ๆ ที่หลากหลายเพื่อให้เยาวชนได้ร่วมตามความสนใจและความถนัด

2.8 สร้างความรู้สึกเป็นผู้มีคุณค่าขึ้นในใจเยาวชนแต่ละคน ทั้งนี้ครูจะต้องเป็นผู้มีจิตใจยุติธรรม ไม่มีคติ หรือความลำเอียงในการส่งเสริมการแสดงออกของเยาวชนตามแนวทางที่เยาวชนมีความสามารถ เพื่อให้เยาวชนประสบความสำเร็จและรู้สึกภาคภูมิใจในความสามารถของตน

2.9 เตรียมตัวเยาวชนสำหรับการเป็นผู้ใหญ่ที่ดีสู่สังคมในอนาคต

จากแนวทางการส่งเสริม การพัฒนาเยาวชนของสถาบันการศึกษาที่กล่าวข้างต้นนั้น เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ผู้เขียนขอยกตัวอย่างแนวทางการส่งเสริม และการพัฒนาเยาวชนของสถาบันการศึกษาในมิติภาวะผู้นำโดยเริ่มต้นจากการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนที่เน้นทักษะและความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาด้านภาวะผู้นำ ได้แก่

ทักษะการพูด การคิดเชิงกลยุทธ์ การแก้ปัญหา ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ การมองอนาคต การบริหารความสัมพันธ์กับผู้อื่น การสื่อสารในที่สาธารณะ การสร้างแรงจูงใจ การบริหารเวลา การสร้างทีมงาน การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เป็นต้น โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ส่งเสริมกิจกรรมเชิงสังคมตามความถนัด และความสนใจเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำ และประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์ และค้นพบหรือรู้จักตนเองว่ามีระดับความเป็นผู้นำมากน้อยระดับใด ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา กิจกรรมเพื่อสังคมทั้งนี้การทำกิจกรรมดังกล่าวสถาบันการศึกษาพัฒนาเครื่องมือเพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และตัวชี้วัดการมีภาวะผู้นำ เช่น กำหนดให้ผู้เรียนมีความสามารถจูงใจให้ผู้อื่นเห็นด้วยกับสิ่งที่ตนเองเสนอ ตามหลักการและเหตุผลที่ดี สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้าใจเพื่อนร่วมทีมและปัญหาของทีม สามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น ทักษะเหล่านี้จำเป็นต่อการเป็นผู้นำ เพราะผู้นำที่ดีควรเป็นผู้ที่นำทิศทางผู้อื่นให้ไปสู่เป้าหมาย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ม.ป.พ.)

3. สถาบันศาสนา

สถาบันศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันที่ประกอบด้วย คำสอน ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัด และคณะสงฆ์เป็นสถาบันที่มีหน้าที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธา สร้างแบบแผนแนวทางการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม ส่งเสริมศีลธรรมจรรยา แก่เยาวชน และคนในชุมชน ด้วยการอบรมสั่งสอนโดยตรง หรือจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินัย

หรือวันพระ หรือยุวพุทธิกสมาคม หรือสมาคมทางศาสนาอื่น ๆ เพื่ออบรมให้ความรู้ทางศาสนา โดยสม่ำเสมอและทั่วถึง รวมทั้งส่งเสริมชักชวนให้บิดามารดา ผู้ปกครองทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กในการปฏิบัติกิจทางศาสนาตามโอกาสอันควร

4. องค์กรทางสังคมอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน

นับแต่กลางทศวรรษที่ 90 การออกแบบสถาปัตยกรรมการบริหารจัดการสำหรับองค์กรทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน โดยเฉพาะองค์กรภาครัฐมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการทางการเมือง ภายใต้ทรัพยากรอันจำกัดและความคาดหวังของสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาเยาวชนของหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้นคือความเชี่ยวชาญของผู้ดำเนินการ หรือผู้ช่วยดำเนินการ ผู้มีหน้าที่สำคัญด้านการตัดสินใจ การวางแผน การกำหนดทิศทางการพัฒนา การบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ในอดีตที่ผ่านมากว่า 70% ขององค์กรที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชน ตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม จิตสำนึกของเยาวชนประสบความล้มเหลว ด้วยข้อจำกัดภายในองค์กรเองเช่น ภาวะผู้นำและการบริหาร การเปลี่ยนแปลงขององค์กรไม่สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคม การกำหนดกลุ่มเป้าหมายไม่สอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อมอื่นทางสังคม เช่น ระบบการเมือง เศรษฐกิจ การสื่อสาร การเติมเต็มพลวัตรกระบวนการ ภายใต้แรงขับเคลื่อนปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมการบริหารจัดการขององค์กรทางสังคมเพื่อการพัฒนาเยาวชนควรมีหลักการพื้นฐาน

ดังนี้

1) การจุดประกายที่จำเป็นและมีความเชื่อมโยงกับผู้มีส่วนได้เสียและสอดคล้องกับผลลัพธ์ ผลกระทบและผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการ

2) การขับเคลื่อนวิสัยทัศน์การพัฒนา การกำหนดเป้าหมาย ควรกำหนดให้เข้าใจง่ายและมีผลต่อสังคมในวงกว้าง เช่น บุคคล ชุมชน หน่วยงาน เกี่ยวข้องที่ร่วมพัฒนา ประกอบกับการวางแผนบริหารจัดการที่สามารถนึกเห็นภาพแห่งความสำเร็จเบื้องต้น สร้างเทคนิค วิธีการ การบริหารจัดการที่ไม่ซับซ้อน

3) การสื่อสารและการดำเนินงาน ประเภทรูปแบบและช่องทางการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเครือข่ายที่ต้องการพัฒนา

4) สร้างทรศนะความรู้สึของผู้ดำเนินการว่าตนเองและกลุ่มเยาวชนเป้าหมายเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร โดยกำหนดหน้าที่หลักของผู้ดำเนินการว่า การพัฒนาเยาวชนทุกคนคือ การสร้างผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยมีแผน กิจกรรม การจูงใจ หรือกระตุ้น การเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ

นักวิชาการ นักปฏิบัติ ทางด้านภาวะผู้นำ Baker (2006) ได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยและกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเยาวชน ตัวอย่างเช่น การปฐมนิเทศ และการบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การสัมมนา การระดมสมอง การศึกษาดูงาน การฝึกงาน การสอนงาน การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน การประชุมทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต การใช้บทเรียนแบบโปรแกรม การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เกมส์การบริหาร ขณะที่แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิต ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การสร้างจิตสำนึก คุณธรรม วัฒนธรรม ตัวอย่างการ

พัฒนาเยาวชนด้านภาวะผู้นำ การพัฒนาทักษะชีวิตที่เป็นที่นิยมและมีการใช้อย่างแพร่หลายในหลายประเทศคือ โครงการพัฒนาเยาวชนโปรแกรม 4-H (Cantrell และคณะ, 1989; Boyd et. al., 1992; Astroth & Haynes, 2002; Garst and Bruce, 2003) โปรแกรม 4-H พัฒนาขึ้นโดยมหาวิทยาลัยไอโอวา (Iowa State University) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะเยาวชนในการป้องกันการมีพฤติกรรมทางสังคมที่ไม่พึงประสงค์เช่น การเสพยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นอีกด้วย (Baker, 2006) โดยมีหลักสำคัญ 4 ประการที่เรียกว่า 4-H Clover มีรายละเอียด ดังนี้

1) การพัฒนาด้านความคิดและการจัดการ (head) ซึ่งจะส่งผลให้เยาวชนมีทักษะการเรียนรู้ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การให้บริการ การวิพากษ์ทางความคิดการกำหนดจุดมุ่งหมายการวางแผนและการจัดการ การใช้ทรัพยากร การเก็บบันทึก และทักษะการยืดหยุ่น

2) การพัฒนาด้านความสัมพันธ์และการดูแล (heart) มีเป้าหมายที่ทำให้เยาวชนเกิดทักษะการสื่อสาร การร่วมมือร่วมใจ ทักษะทางสังคม การแก้ไขความขัดแย้ง การยอมรับความแตกต่างการให้ความใส่ใจผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจ การแบ่งปันความรู้สึก และทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพ

3) การพัฒนาด้านการทำงาน และการเป็นผู้ให้ (hand) เพื่อให้เยาวชนมีทักษะการเป็นอาสาสมัครบริการในชุมชน ความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ การแบ่งปันให้กับสมาชิกในกลุ่ม ทักษะทางการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และทักษะการสร้างแรงจูงใจในตนเอง

4) การพัฒนาด้านการดำเนินชีวิตและการพัฒนาตนเอง (health) เพื่อการพัฒนาการใช้ชีวิตและการดูแลตนเอง เป็นทักษะการสร้างทางเลือกในการดำเนินชีวิตเพื่อสุขภาพ การจัดการความเครียด ทักษะความปลอดภัยส่วนบุคคล การเห็นคุณค่าของตนเอง การรับผิดชอบลักษณะต่อบทบาทตนเองการจัดการกับความรู้สึก และการมีวินัยในตนเอง (Boyd et al., 1992; Garst & Bruce, 2003; Forsy et al., 2004)

สรุป

การพัฒนาสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ที่มีแรงขับเคลื่อน ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ตลอดจนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเยาวชนบนความเสี่ยงในสังคมยุคใหม่ที่กำลังเผชิญกับปรากฏการณ์หลายด้านในศตวรรษที่ 21 แนวโน้มสังคมโลกจะมีอารยธรรม ศิลธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมที่ถดถอยแทบทุกด้านส่งผลทำให้เยาวชนซึ่งเป็นพลโลกรุ่นถัดไปมีปัญหาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ปัจจัยหลักในการพัฒนาสังคมคือ การพัฒนาเยาวชน เพราะการพัฒนาเยาวชนเปรียบเสมือนการสร้างครอบครัวเพื่อก้าวสู่การขยายตัวไปในกลุ่มใหญ่ของคนในสังคมโดยรวม การพัฒนาเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมดังนั้นการพัฒนาเยาวชนควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เนื่องจากเด็กในวัยนี้ เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นเด็กเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่จะมีความสนใจต่อตนเอง และยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้จึงต้องผ่านวัฒนธรรมการเรียนรู้ การส่งเสริมให้มีวิธีคิด ทักษะการปรับตัวด้วยตนเอง มีทัศนคติ

และขีดความสามารถของเยาวชนให้มีความรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางสังคมกับการดำเนินชีวิตในอนาคต

จากที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนแล้วแต่ชี้ให้เห็นถึงประเด็นความสำคัญของการพัฒนาเยาวชนที่สถาบันหลักของสังคมต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ และมองเห็นถึงความสำคัญในการปรับตัวเพื่อการพัฒนาเยาวชน ซึ่งกระบวนการพัฒนาเยาวชนไม่ได้เป็นสิ่งผูกขาดจากสถาบันใด ๆ สถาบันหนึ่ง แต่เป็นการทำงานร่วมกัน และประสานซึ่งกันและกันของสมาชิกสถาบันต่าง ๆ ของสังคม เพราะสถาบันหลักของสังคมจะเป็นเสมือนจตุรรวมพลังและเป็นการสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาเยาวชนโดยมีเป้าหมายในการสร้างปทัสถาน ระเบียบวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมด้วยแนวคิดและกระบวนการขัดเกลา ทางสังคม

ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนของสังคม การพัฒนาเยาวชนควรให้ความสำคัญกับกระบวนการการดำเนินการ การสนับสนุน การจูงใจ การส่งเสริม การสร้างแรงบันดาลใจ มากกว่าการกำกับ ควบคุมการสร้างความรู้ ทักษะ อีกทั้งต้องเข้าใจว่าการพัฒนาเยาวชนอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดของเยาวชน ซึ่งมีปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง และพึงระลึกว่าการพัฒนาเยาวชนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในระยะเวลาสั้น แต่เป็นกระบวนการสร้างความสมดุล การขับเคลื่อนระหว่าง รูปแบบ เป้าหมาย ทิศทางการเปลี่ยนแปลง และผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังด้วยวิธีการส่งเสริมของสมาชิกจากภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเป็นผู้ช่วยชี้แนะแนวทางเพื่อการผลักดัน และชักจูงใจให้กลุ่มและภาคส่วนต่าง ๆ กระทำกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ และบรรลุตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2550). **หลังกำแพงฮาร์วาร์ด: เรียนรู้ความเป็นเลิศทางปัญญา**. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (ม.ป.พ.). **ยุควิกฤตเด็กและเยาวชน...ขาดภาวะผู้นำ**. สืบค้นจาก <http://www.kriengsak.com/node/49>
- มนัส บุญประกอบ และคณะ. (2546). พลิกปัญหาให้เป็นปัญญา. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. 9, 36-39.
- สถาบันรามจิตติ. (2553). **ภาพรวมชีวิตของเด็กและเยาวชนไทย**. สืบค้นจาก <http://www.ramajitti.com/drive.php>
- Baker, S. (2006). **The national research council and institute of medicine**. Retrieved from <http://www.Joe.org/joe/2009april/iw4.php>
- Boyd et al., (1992). **Evaluating Collaboration: Challenges and Method**. Retrieved from <http://danr.ucop.edu/eeaeaa/rossing.html>
- Bronfenbrenner (cite by Sigelman and Shaffer). (1995). Do we have our investment in children's services the wrong way around? Great Kids, Better Citizens. **Belief, attitude, intention and behavior: An Introduction to theory and research**, Don Mills; Ontario: Addison-Wesley Pub., Co.

Forsythe et al. (2004). **Taylor-Powell, Ellen., and Rossing, Boyd. Evaluating collaboration: Challenges and method.** Retrieved from <http://www.danr.ucop.edu/eeeeaa/rossing.html>

Graham Allen & Lain Duncan Smith. (2009). **Early Intervention: Good Parents, Great Kids, Better Citizens** Good discussion of the rationale behind early intervention models, including the research by Bruce D Perry- on child development. Retrieved from <http://www.centreforsocial-justice.org.uk/client/downloads/CSJ>